

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового Інституту
педагогіки і психології

проф. С.М. Кондратюк

(підпис) (ініціали та прізвище)

« 28 » серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Філософія несвідомого

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань 05 соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 053 психологія
(шифр і назва)

освітня-програма Практична психологія першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти

(назва)

Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною комісією

НН Інституту педагогіки і психології

«28»серпня 2020 р

Голова к. психол. н., доц. Тарасова Т.Б.

(ПІБ, науковий ступінь, вч. звання)

Суми – 2020

Розробники:

1. Вертель Антон Вікторович, к. філос. н., доцент, доцент кафедри психології.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від «27» серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

Кузікова С. Б., д. психол. н., професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	бакалавр	вибіркова	
		Рік підготовки:	
3-й		3-й	
Семестр			
5-й			
Лекції			
28 годин		4 години	
Практичні, семінарські			
26 годин		6 годин	
Лабораторні			
-			
Самостійна робота			
64 години		108 годин	
Консультації:			
2 години	2 години		
Загальна кількість годин – 120	Вид контролю: залік		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою курсу «Філософія несвідомого» є висвітлення основних теоретичних уявлень про феномен несвідомого, ознайомлення з основними психокорекційними дослідженнями в сучасних психоаналітичних теоріях, вивчення основних філософських, методологічних та теоретичних засад глибинної психології (класичний психоаналіз З. Фрейда, аналітична психологія К. Г. Юнга, структурний психоаналіз Ж. Лакана), забезпечення поглибленого розуміння студентами проблем розвитку психіки, психологічного формування особистості, пізнання тенденцій власної поведінки.

Завданнями курсу «Філософія несвідомого» є формування знань про феномен «несвідомого» в системі глибинної психології, філософське підґрунтя психоаналітичної теорії, науково-практичну діяльність видатних психоаналітиків. Під час вивчення дисципліни студенти повинні знати основні теорії «несвідомого» в сучасних напрямках глибинної психології, психотерапевтичні техніки роботи з несвідомим окремих течій психоаналізу.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Курс «Філософія несвідомого» вимагає актуалізації міждисциплінарних знань із, «Загальної психології», «Соціальної психології», «Психодіагностики».

Результати навчання за дисципліною

Очікувані результати навчання навчальної дисципліни	
Після успішного вивчення навчальної дисципліни студент зможе:	
РН1	Знати основні поняття і методи психоаналізу; історичний розвиток психоаналітичних поглядів закордоном і на вітчизняних теренах.
РН2	Оволодіти принципами організації психоаналітичних досліджень; розуміти основні закономірності взаємодії психоаналітик – клієнт; знати підходи до вивчення індивідуальних особливостей особистості з точки зору різних філософських теорій психоаналізу.
РН3	Визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, механізми функціонування і прояви психоаналітичних феноменів.
РН4	Уміти самостійно науково досліджувати та інтерпретувати ряд психоаналітичних явищ, та феноменів. особливостей, аналізувати та осмислювати їх результати.
РН5	Вміти аналізувати сутність та зміст механізмів психоаналітичного процесу та керувати ним; використовувати отримані знання для розуміння причин і прогнозування результатів поведінки людини.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	<p>Надаються повні і змістовні відповіді на всі теоретичні питання курсу. Студент демонструє знання матеріалу, його розуміння, орієнтацію в широкому полі питань з політичної психології, знайомство з сучасною науковою літературою. Відповіді на додаткові запитання чіткі, правильні, показують знання та ерудицію студента.</p> <p>Практичні та самостійні завдання виконано в повному обсязі, дано відповіді на всі питання. Матеріал, викладено логічно, послідовно, без помилок, при цьому виявлено здатність студента диференціювати, інтегрувати знання. Студент вільно формулює висновки та узагальнення, самостійно застосовує знання в конкретних ситуаціях вирішення політико-психологічних проблем.</p>
В	<p>Надається достатньо повна і змістова відповідь на всі запитання курсу. Студент показує знання і розуміння матеріалу, знайомство з основною науковою літературою з проблем політичної психології. Відповіді на додаткові питання загалом вірні. Наявні несуттєві зауваження та незначні помилки у виконанні запропонованих завдань.</p>
С	<p>Матеріал викладається логічно, послідовно. У роботі зі складання реферативних повідомлень або оформлення презентації є незначні помилки, при цьому студент не знає деяких визначень з предмету, але може диференціювати, інтегрувати знання.</p>
Д	<p>Відповіді на теоретичні питання курсу викладені уривчасто, знання основних тем є поверховим. Відповіді на додаткові питання не завжди правильні, формальні та поверхові. Не дотримано вимог щодо змісту та оформлення завдань з практичних занять. Завдання виконано у повному обсязі, проте наявні суттєві помилки та недоліки.</p>
Е	<p>Теоретичні питання розкрито не повністю. Студент знає і розуміє тільки основний матеріал, який викладає спрощено і неповно, припускається окремих суттєвих помилок. При відповідях на запитання щодо опанування програми студент почувається невпевнено, збивається, припускається помилок, не має потрібних знань.</p>

F	Студент надає відповіді із суттєвими помилками, демонструє поверхове знання і розуміння основного матеріалу, спрощено і непослідовно та механічно викладає матеріал з допущенням істотних помилок. Студент допустив помилки при складанні реферативних повідомлень, в оформленні презентації.
FX	На запитання студент не може дати задовільних відповідей, припускається грубих помилок або характер відповідей дає підставу стверджувати, що особа неправильно розуміє зміст матеріалу. Повна невідповідність змісту роботи вимогам або робота запозичена, підготовлена не самостійно. Курс не опановано, необхідне його повторне проходження.

Розподіл балів

Поточний контроль						Разом	Сума
РОЗДІЛ 1			РОЗДІЛ 2				
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3		
Поточний контроль						60	100
10	10	10	10	10	10		
Контроль самостійної роботи						40	
10	5	5	5	5	10		

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 2.3 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
74–81	C	
64–73	D	
60–63	E	задовільно
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу»,

затвердженого вченою Радою СумДПУ імені А.С. Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015). Для поточного контролю використовуються форми: опитування та виступи на практичних заняттях, активна участь в обговоренні теоретичних питань, тестування за розділами, підготовка презентації з проблемних питань дисципліни.

Семестровий контроль – залік.

6. Програма навчальної дисципліни

7.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Проблема несвідомого в філософсько-орієнтованих психоаналітичних концепціях.

Тема 1.1. Концепція несвідомого в класичному психоаналізі З. Фрейда.

Запропонована З. Фрейдом нова структура психіки являє собою взаємодію трьох рівнів, які знаходяться у взаємозалежних співвідношеннях. Воно (Id) несвідоме – глибинний рівень несвідомих потягів. Я (Ego), як свідоме начало, і Над-Я (Super-Ego) – це внутрішньоособистісна совість, тобто інстанція, яка втілює цінності та установки суспільства.

Несвідоме (Воно, Id), – глибинний рівень несвідомих потягів, своєрідний резервуар несвідомих ірраціональних психічних реакцій та імпульсів. Це основа діяльності особистості – та психічна інстанція, яка спирається на свої власні закони. Воно є єдиним джерелом «психічної енергії» і керується лише принципом задоволення.

Несвідоме є фоном, що поєднує раннє дитинство з дорослим життям. Завдяки йому стають зрозумілими такі явища, як дитяча сексуальність, формування психічної енергії (лібідо) через дитячу сексуальність і витіснення, подальша форма несвідомих бажань. Несвідоме – це всюдисущий фон для свідомого і відкритого психічного життя і поведінки. Воно чинить безперервну казуальну дію на усвідомлювані думки і поведінку.

Тема 1.2. Аналітична психологія К. Г. Юнга про несвідомі детермінанти психіки.

Несвідома сфера знаходить відображення в своїх компонентах, які переходять поріг свідомості, серед яких К. Г. Юнг виділяє два шари. Перший містить матеріал особистісного походження, який отримав назву особистісного несвідомого чи підсвідомого розуму, що складається з елементів, які організують особистість як ціле. Другий шар К. Г. Юнг назвав колективним несвідомим. Цей шар відокремлений від особистісного, і є абсолютно загальним, бо його зміст може бути знайдений всюди, чого не можна сказати про особистісний зміст. Колективне несвідоме становить об'єктивно-психічне, а особистісне несвідоме – суб'єктивно-психічне. Особистісне несвідоме містить втрачені спогади, витіснені обтяжливі

уявлення, чуттєві сприйняття, які були недостатньо сильні для того, щоб проникнути в свідомість, і зміст яких ще не дозрів для свідомості.

Патерни, що заповнюють колективне несвідоме, були названі К. Г. Юнгом архетипами. Архетипи пов'язані один з одним, і їх стадіальна послідовність визначає розвиток свідомості. Особистісна свідомість у ході онтогенезу має пройти ті ж архетипічні стадії, які визначають розвиток свідомості всього людства в цілому.

Тема 1.3. Несвідоме в структурному психоаналізі Ж. Лакана.

На відміну від З. Фрейда, який виділяє Воно (Id), Я (Ego) і Над-Я (Super-Ego), структура суб'єкта у Ж. Лакана представлена тріадою Реальне – Уявне – Символічне. Якщо в класичному психоаналізі З. Фрейда Воно ототожнюється з несвідомим, то в структурному психоаналізі Ж. Лакана ця сфера відповідає символічному рівню. Таким чином, Я і Над-Я «міняються місцями», Символічне ототожнюється з соціальним контекстом. Реальне виступає як щось чуже і вороже суб'єкту (Воно у З. Фрейда), але таке, що не має символічних функцій. Уявне можна представити як фрейдівське Я.

Реальне – це безпосередні життєві функції і відправлення людини. Воно виступає як своєрідне домовне несвідоме, досвід «до» всіляких категорій. Це хаос вражень, станів, потягів і почуттів, в якому живе новонароджене немовля. Реальне слабшає, коли під контролем дорослих, під впливом культури і за участю мови дитина починає виражати свої переживання за допомогою знакових засобів і культурних образів поведінки. При нормальному розвитку людини опосередковане символічною функцією Уявне сприяє досягненню Реального.

Для З. Фрейда людське несвідоме – це несвідоме біологічної істоти, то Ж. Лакан його дебіологізує. Несвідоме має відношення не до біологічної потреби, а до культури та соціалізації. Тому воно не хаотичне, як вважав З. Фрейд, а впорядковане і структуроване як мова.

Розділ. 2. Перегляд несвідомого в соціально-орієнтованих напрямках психоаналізу.

Тема 2.1. Стратифікація несвідомого в соціальному психоаналізі В. Райха.

В. Райх і критика З. Фрейда про «інстинкті смерті». Заперечення «едипового комплексу» і його уявлення про біологічну обумовленість людської поведінки. Визнання В. Райхом несвідомого.

В. Райх запропонував новий варіант інтерпретації структури особистості. «Біопсихічна структура характеру», по В. Райху, складається з трьох автономно функціонуючих шарів: «поверхневий шар» – шар «соціальної кооперації»; «фальшивий – соціальний», де справжнє обличчя людини приховано під маскою люб'язності, ввічливості і чемності; «проміжний шар» – антисоціальний шар (фрейдівське несвідоме) – являє собою суму «вторинних імпульсів» – грубі, садистські, хтиві пориви; глибинний шар, або «біологічне ядро», складається з «природно-соціальних імпульсів», випромінюючи які, людина постає чесною, працьовитою істотою, здатною на щире любов.

Запропонована В. Райхом модель відрізнялася від фрейдівської моделі тим, що тут фрейдівське «Я» і «Воно» як би помінялися місцями. Якщо фрейдівське несвідоме було глибинним шаром людської особистості, над яким надбудовувався шар свідомого «Я», то в моделі В. Райха глибинний шар представлений «біологічною соціальністю», яка ставала несвідомою лише на проміжному рівні, де біологічно-соціальні інстинкти до праці, любові і пізнання придушувалися ідеологічними та культурними побудовами.

Тема 2.2. Проблема несвідомого в індивідуальній психології А. Адлера.

А. Адлер піддав критиці вчення З. Фрейда, який перебільшував біологічну і еротичну детермінацію людини. За Адлером людина – не тільки біологічна, а і соціальна істота, життєдіяльність якої пов'язана з свідомими інтересами, тому «несвідоме не суперечить свідомості».

На відміну від Фрейда Адлер вважав, що свідомість і несвідоме не є антагоністичними частинами індивіда, особистість характеризується не внутрішньою суперечливістю, а єдністю, що відображаються в життєвій стилі, яка формується в процесі подолання пережитих в дитинстві труднощів і ґрунтується на прагненні до мети. У розумінні А. Адлера, бути людиною – значить містити в собі почуття неповноцінності, яке компенсується прагненням індивіда до влади, вищості, досконалості.

Щоб зрозуміти людину, недостатньо виходити лише з причинних зв'язків. Необхідно визначити мету її життя, яка виступає в якості досягнення переваги, привнесення в життєдіяльність людей ворожості, войовничості, відриву від реальності.

Тема 2.3. Несвідоме в гуманістичній діалектиці Е. Фромма.

Е. Фромм переглядає деякі ідеї З. Фрейда і К. Маркса, прагнучи розглянути орієнтації людини, які лежать в основі формування різних типів соціального характеру (рецептивного, експлуататорського, накопичувального, ринкового). Замість витісненого несвідомого (З. Фрейд) і колективного несвідомого (К. Г. Юнг) Е. Фромм вводить поняття соціального несвідомого, розуміючи під ним витіснення сфери, властиві більшості членів суспільства. Е. Фромм проводить відмінність між авторитарною совістю (голосом внутрішнього зовнішнього авторитету батьків, держави, що є аналогом фрейдівського Над-Я) і гуманістичної совістю (власним голосом людини, незалежним від зовнішніх санкцій і заохочень, що виражає його особистий інтерес і цілісність, що вимагає стати тим, ким він потенційно є). Він протиставляє некрофілії (любові до мертвого) біофілію (любов до життя і живого).

Він розглядав несвідоме не в якості дракона, який потребує приборкання (З. Фрейд) або Бога, якому слід служити (К. Г. Юнг), це необхідна частина людини, яку слід сприймати без жаху і благоговіння, вивчати без упередження і поблажливості з метою набуття нею свободи для власної інтеграції, цілісності, гармонійності, а також для реалізації потенційних творчих сил, здібностей, обдарувань.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Всього	у тому числі				Всього	у тому числі			
		Лекції	Практичні	Консультації	Самостійна робота		Лекції	Практичні	Консультації	Самостійна робота
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА НЕСВІДОМОГО В ФІЛОСОФСЬКО-ОРІЄНТОВАНИХ ПСИХОАНАЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЯХ										
Тема 1.1. Концепція несвідомого в класичному психоаналізі З. Фрейда	20	5	5	-	10	20	1	1	-	18
Тема 1.2. Аналітична психологія К. Г. Юнга про несвідомі детермінанти психіки	20	5	5	-	10	20	1	1	-	18
Тема 1.3. Несвідоме в структурному психоаналізі Ж. Лакана	20	4	4	1	11	20	1	1	-	18
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕГЛЯД НЕСВІДОМОГО В СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНИХ НАПРЯМАХ ПСИХОАНАЛІЗУ										
Тема 2.1. Стратифікація несвідомого в соціальному психоаналізі В. Райха	20	5	4	-	11	20	-	1	1	18
Тема 2.2. Проблема несвідомого в індивідуальній психології А. Адлера	20	5	4	-	11	20	1	1	-	18
Тема 2.3. Несвідоме в гуманістичній діалектиці Е. Фромма	20	4	4	1	11	20	-	1	1	18
Усього годин	120	28	26	2	64	120	4	6	2	108

Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Концепція несвідомого в класичному психоаналізі З. Фрейда	5	1
2	Аналітична психологія К. Г. Юнга про несвідомі детермінанти психіки	5	1
3	Несвідоме в структурному психоаналізі Ж. Лакана	4	1
4	Стратифікація несвідомого в соціальному психоаналізі В. Райха	5	-
5	Проблема несвідомого в індивідуальній психології А. Адлера	5	1
6	Несвідоме в гуманістичній діалектиці Е. Фромма	4	-
Разом		28	4

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Концепція несвідомого в класичному психоаналізі З. Фрейда	5	1
2	Аналітична психологія К. Г. Юнга про несвідомі детермінанти психіки	5	1
3	Несвідоме в структурному психоаналізі Ж. Лакана	4	1
4	Стратифікація несвідомого в соціальному психоаналізі В. Райха	4	1
5	Проблема несвідомого в індивідуальній психології А. Адлера	4	1
6	Несвідоме в гуманістичній діалектиці Е. Фромма	4	1
Разом		26	6

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Концепція несвідомого в класичному психоаналізі З. Фрейда	10	18
2	Аналітична психологія К. Г. Юнга про несвідомі детермінанти психіки	10	18
3	Несвідоме в структурному психоаналізі Ж. Лакана	10	18
4	Стратифікація несвідомого в соціальному психоаналізі В. Райха	11	18
5	Проблема несвідомого в індивідуальній психології А. Адлера	11	18
6	Несвідоме в гуманістичній діалектиці Е. Фромма	11	18
Разом		64	108

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Багрій Я. Психоаналіз: навчальний посібник. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. 138 с.
2. Баландин Р. К. Тупики психоанализа. Роковая ошибка Фрейда. М.: Вече, 2018. 480 с.
3. Берн Э. Введение в психиатрию и психоанализ для непосвященных. М.: Эксмо, 2018. 160 с.
4. Вертель А. В. Філософія психоаналізу: навчальний посібник. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 208 с.
5. Голдсмит Г. Клинические и исторические аспекты психоанализа. Избранные работы. Выпуск 12. М.: Когито-Центр, 2015. 263 с.
6. Гуревич П. С. Психоанализ. Т.1. Фрейдизм и неопрейдизм: Учебник для магистров. Люберцы: Юрайт, 2016. – 531 с.
7. Гуревич П. С. Психоанализ. Том. 2. Современная глубинная психология: Учебник для магистров. Люберцы: Юрайт, 2016. 564 с.
8. Дьяков А. В. Жак Лакан. Фигура философа. М.: Издательский дом «Территория будущего», 2010. 560 с.
9. Кинодо Ж.-М. Читая Фрейда: изучение трудов Фрейда в хронологической перспективе; пер. с фр. О. Я. Журавлева. М.: «Когито-Центр», 2012. 416 с.
10. Левчук Л. Т. Психоаналіз: історія, теорія, мистецька практика: навчальний посібник. К.: Либідь, 2002. 255 с
11. Лейбин В. М. Фрейд, психоанализ и современная западная философия М.: Политиздат, 1990. 397 с.

12. Лейбин В. М. Постклассический психоанализ. Энциклопедия. Т. 2. М.: Издательский дом «Территория будущего», 2006. 568 с.
13. Лейбин В. Психоанализ. СПб.: Питер, 2019. 592 с.
14. Лейбин В. М. Психоанализ: Учебное пособие. СПб.: Питер, 2015. 256 с.
15. Шibaев А. М. Психоанализ. Среди Миров, Пространств, Времен. М.: Когито-Центр, 2016. 235 с.

Додаткові:

1. Адлер А. Очерки по индивидуальной психологии; пер. с нем. А. М. Боковикова. М.: «Когито-Центр», 2002. 220 с.
2. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии: Лекции по введению для врачей, психологов и учителей. М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. 214 с.
3. Адлер А. Понять природу человека. СПб.: Академический проект, 2000. 254 с.
4. Адлер А. Наука о характерах: понять природу человека. СПб.: Академический проект, 2011. 253 с.
5. Лакан Ж. Функция и поле речи и языка в психоанализе; пер. с фр. А. К. Черноглазова. М.: Издательство «Гнозис», 1995. 192 с.
6. Лакан Ж. «Я» в теории Фрейда и в технике психоанализа. Семинары. Книга 2 (1954 / 55); пер. с фр. А. К. Черноглазова. М.: Издательство «Гнозис», Издательство «Логос», 1999. 520 с.
7. Лакан Ж. Стадия зеркала и ее роль в формировании функции Я в том виде, в котором она предстает нам в психоаналитическом опыте. *«Я» в теории Фрейда и в технике психоанализа*. М.: Издательство «Гнозис», Издательство «Логос». С. 508–516.
8. Лакан Ж. Имена-Отца / Жак Лакан; пер. с фр. А. К. Черноглазова. М.: Издательство «Гнозис», Издательство «Логос», 2006. 160 с.
9. Райх В. Характероанализ. Техника и основные положения для обучающихся и практикующих аналитиков. М.: Когито-Центр, 2006. 471 с.
10. Райх В. Открытие оргона. Функция оргазма. Москва: Профит Стайл, 2016. 322 с.
11. Райх В. Открытие оргона. Биопатия рака. Москва: Профит Стайл, 2016. 414 с.
12. Райх В. Сексуальная революция. М.: Профит Стайл, 2016. 324 с.
13. Фрейд А. Психология Я и защитные механизмы. Детский психоанализ СПб.: Питер, 2018. 160 с.
14. Фрейд А., Фрейд З. Теория психоанализа и «эго-психология». М.: Родина, 2018. 240 с.
15. Фрейд З. Вытеснение. *Основные психологические теории в психоанализе. Очерк истории психоанализа*. СПб.: «Алетейя», 1998. С. 108–123.
16. Фрейд З. Несколько замечаний по поводу понятия «бессознательное». *Основные психологические теории в психоанализе. Очерк истории психоанализа*. СПб.: «Алетейя», 1998. С. 88–97.

17. Фрейд З., Брейер Й. Исследования истерии. Собр. Соч. в 26 т. Т. 1. Санкт-Петербург: Восточно-европейский институт психоанализа, 2005. 464 с.
18. Фрейд З. Я и Оно. *Я и Оно: сочинения*. М.: Эксмо, 2009. С. 839–860.
19. Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции. М.: Эксмо, 2016. 256 с.
20. Фрейд З. Психопатология обыденной жизни. Толкование сновидений. Пять лекций о психоанализе. М.: Эксмо, 2018. 80 с.
21. Фрейд З. Психоанализ детских страхов. М.: Азбука. Азбука-Аттикус, 2016. 288 с.
22. Фрейд З. Психоанализ творчества. Леонардо да Винчи, Микеланджело, Достоевский. М.: Алгоритм, 2016. 256 с.
23. Фромм Е. Революція надії; пер. з англ. В. Курганський. *Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія*. Київ: «Либідь», 1996. С. 135–192.
24. Фромм Е. Мистецтво любові; пер. з англ. В. І. Кучменко. Харків: «КСД», 2017. 192 с.
25. Фромм Е. Втеча від свободи; пер. з англ. М. Яковлев. Харків: «КСД», 2019. 288 с.
26. Фромм. Мати або бути?; пер. з англ. Г. В. Яновська. Харків: «КСД», 2020. 304 с.
27. Фромм Э. Кризис психоанализа. М.: Аст, 2018. 391 с.
28. Юнг К. Г. Об архетипах коллективного бессознательного. *Архетип и символ*. М.: «Ренессанс», 1991. С. 95–128.
29. Юнг К. Г. Психологический комментарий к «Бардо Тходол». *О психологии восточных религий и философий*. М.: «Медиум», 1994. С. 64–90.
30. Юнг К. Г. Нераскрытая самость (настоящее и будущее). *Синхронистичность. Сборник*. М.: «Рефл-бук»; К.: «Ваклер», 1997. С. 53–120.
31. Юнг К. Г. О психологии бессознательного. *Очерки по аналитической психологии*. Мн.: «Харвест», 2003. С. 3–142.
32. Юнг К. Г. Тавистокские лекции. Аналитическая психология: теория и практика. *Очерки по аналитической психологии*. Мн.: «Харвест», 2003. С. 275–461.
33. Юнг К. Г. Психологические типы; пер. с нем. С. Лорие. М.: Аст: М.: Хранитель, 2006. 761 с.
34. Юнг К. Г. Эон: Исследования о символике самости; пер. с нем. В. М. Бакусева]. М.: Академический Проект, 2009. 340 с.
35. Юнг К. Г. Очерки о психологии бессознательного; пер. с англ. под общ. ред. В. В. Зеленского. М.: «Когито-Центр», 2010. 352 с.

**9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна
(за потребою)**

1. Першоджерела представників психоаналітичної традиції.
2. Словники та енциклопедії з філософії та психоаналізу.